

MỘT VÀI KINH NGHIỆM KHI SỬ DỤNG KẾT HỢP PHƯƠNG PHÁP TÌNH HUỐNG VỚI PHƯƠNG PHÁP ĐÓNG VAI TRONG DẠY HỌC MÔN GIÁO DỤC CÔNG DÂN LỚP 12

NGUYỄN THỊ HÀ

Trường Đại học Hà Tĩnh

Email: ha.nguyenthithi.ct@htu.edu.vn

Tóm tắt: Phương pháp tình huống và phương pháp đóng vai là hai phương pháp dạy học tích cực, luôn được các nhà giáo dục quan tâm nghiên cứu. Tuy nhiên, cho đến nay, việc vận dụng kết hợp hai phương pháp này trong dạy học môn Giáo dục công dân ở cấp học Trung học phổ thông chưa được quan tâm nghiên cứu, triển khai một cách sâu rộng trong quá trình tổ chức dạy học. Việc nghiên cứu sử dụng kết hợp hai phương pháp này trong dạy học môn Giáo dục công dân không những có ý nghĩa về mặt lý luận mà còn có ý nghĩa sâu sắc trong thực tiễn, góp phần vào việc thực hiện mục tiêu môn học, đáp ứng yêu cầu đổi mới phương pháp dạy học hiện nay.

Từ khóa: Kinh nghiệm; kết hợp; phương pháp tình huống; phương pháp đóng vai; dạy học; môn Giáo dục công dân; lớp 12.

(Nhận bài ngày 01/3/2016; Nhận kết quả phản biện và chỉnh sửa ngày 09/4/2017; Duyệt đăng ngày 25/5/2017).

1. Đặt vấn đề

Phương pháp tình huống là phương pháp dạy học trong đó học sinh (HS) tự lực nghiên cứu một tình huống thực tiễn và giải quyết các vấn đề của tình huống đặt ra. Tình huống là một hoàn cảnh thực tế, một hoàn cảnh gắn với câu chuyện có cốt chuyện, nhân vật, trong đó chứa đựng những mâu thuẫn, xung đột đòi hỏi phải đưa ra quyết định trên cơ sở cân nhắc các phương án khác nhau để minh chứng một vấn đề hay một số vấn đề của thực tế. Tình huống trong dạy học là những tình huống thực hoặc mô phỏng theo tình huống thực, được cấu trúc hoá nhằm mục đích dạy học. Tình huống đưa ra có thể diễn giải theo cách nhìn của người học và mở ra nhiều hướng giải quyết khác nhau, hạn chế được những cách thuyết giảng dài dòng, nặng tính lý thuyết. Có thể nói, với giáo viên, phương pháp tình huống đúng nghĩa là phương pháp dạy cách học, với HS đúng nghĩa là học cách học.

Phương pháp đóng vai là cách thức tổ chức cho HS thực hành, “làm thử” một số cách ứng xử nào đó trong một tình huống giả định, hoặc một tình huống của thực tế cuộc sống bằng cách diễn xuất một cách ngẫu hứng mà không cần kịch bản hoặc luyện tập trước nhằm giải quyết tình huống này trên cơ sở óc tưởng tượng và ý nghĩ sáng tạo của các em. Phương pháp dạy học này giúp HS suy nghĩ sâu sắc về một vấn đề bằng cách tập trung vào một sự kiện cụ thể. Diễn chỉ là phần dẫn, vừa để tạo tình huống, thể hiện khả năng linh hoạt, sáng tạo của HS vừa thu hút sự chú ý, tạo sức hấp dẫn cho giờ học, phần chính là phần thảo luận sau phần diễn. Vận dụng thành công phương pháp đóng vai sẽ góp phần hạn chế được truyền thống “thuyết giảng”, “HS sẽ học để

dàng hơn và sẽ nhớ lâu hơn nếu chúng thực hành cái mà chúng hiểu hay đã học thông qua những kinh nghiệm trong lớp có ý nghĩa và những kinh nghiệm trước đó” [1].

Phương pháp đóng vai và phương pháp tình huống có mối quan hệ ràng buộc với nhau, đóng vai phải có tình huống để thể hiện lại nội dung tình huống đặt ra, vì vậy, ngay khi sử dụng phương pháp đóng vai vào dạy học là đồng thời đã phải sử dụng phương pháp tình huống.

2. Một vài kinh nghiệm khi sử dụng kết hợp phương pháp tình huống với phương pháp đóng vai trong dạy học môn Giáo dục công dân lớp 12

Với đặc thù riêng là dạy học kiến thức cơ bản về pháp luật, môn Giáo dục công dân lớp 12 trang bị hệ thống tri thức cơ bản, phổ thông, thiết thực về pháp luật cho HS. Kiến thức của môn học khá trừu tượng, tương đối khó, gây cảm giác khô khan, nặng về lý thuyết. Để thu hút sự quan tâm chú ý của các em có thể khẳng định rằng giải pháp hữu hiệu nhất là đưa vào giờ học nhiều tình huống pháp luật đặt ra trong thực tiễn, cụ thể hóa tình huống dạy học. Một mặt, giáo viên cần lựa chọn các tình huống pháp luật minh họa trong tiết dạy để các em biết gắn kết bài học với thực tiễn; mặt khác, tổ chức hướng dẫn cho các em đóng vai, thể hiện thử các tình huống. Lúc này đóng vai là con đường ngắn nhất tạo nên sự thông hiểu, khả năng ghi nhớ; kiến thức pháp luật khô cứng đã được “mềm hóa”, “hiện thực hóa”, được thể hiện sâu sắc hơn; giúp các em hình thành kỹ năng ứng xử, bày tỏ thái độ trong thực tế thực hiện pháp luật, bồi dưỡng khả năng hợp tác tập thể, đem lại niềm vui trong từng tiết học.

Mỗi phương pháp sẽ có những quy trình thực hiện

cụ thể, các quy trình thực hiện các nhiệm vụ khác nhau nhưng chúng có mối quan hệ chặt chẽ với nhau và nằm trong một chỉnh thể đảm bảo cho quá trình dạy học được thực hiện một cách thống nhất, khoa học và hiệu quả. Không chỉ là người thiết kế, giáo viên còn là người tổ chức các hoạt động trên lớp hướng tới mục tiêu của bài học. Vì vậy, khi vận dụng kết hợp hai phương pháp này trong tổ chức dạy học đòi hỏi phải hiểu rõ quy trình thực hiện của từng phương pháp, qua đó xây dựng và triển khai thành thực quy trình chung bao gồm trật tự các bước, các giai đoạn, các thao tác dạy và học từ khi bắt đầu cho tới khi kết thúc. Qua thực tiễn tiến hành xây dựng và thực hiện, chúng tôi đã đúc rút quy trình thực hiện bao gồm các giai đoạn với các bước như sau:

Giai đoạn 1: Chuẩn bị cho HS nghiên cứu tình huống kết hợp với phương pháp đóng vai thể hiện tình huống.

* Công việc chuẩn bị của giáo viên.

Bước 1: Xác định mục đích, yêu cầu, nội dung của bài học

Bước 2: Xác định mục đích sử dụng tình huống kết hợp thể hiện đóng vai.

Bước 3: Lựa chọn nội dung.

Bước 4: Lập kế hoạch tổ chức cho HS nghiên cứu tình huống kết hợp với phương pháp đóng vai.

* Công việc chuẩn bị của HS.

HS đọc, nghiên cứu và tìm hiểu trước nội dung bài học qua sách giáo khoa, chuẩn bị một số đồ dùng học tập, trang phục, phương tiện... theo yêu cầu của giáo viên.

Giai đoạn 2: Tổ chức cho HS nghiên cứu tình huống kết hợp hoạt động đóng vai.

* Công việc của giáo viên.

Bước 1: Giáo viên giới thiệu nội dung bài học một cách sinh động, hấp dẫn nhằm lôi cuốn HS trong quá trình học tập.

Bước 2: Tổ chức cho học sinh nghiên cứu tình huống kết hợp với phương pháp đóng vai thể hiện tình huống.

* Công việc của giáo viên.

- Cử một nhóm học sinh (1 tổ).

- Nêu tình huống để HS nghiên cứu, thảo luận.

- HS phân công các vai (các nhân vật) cần tham gia diễn xuất.

- Hướng dẫn HS trang phục, đạo cụ phù hợp với các nhân vật thể hiện trong tình huống đã nêu.

- Giáo viên có thể góp ý một số cách ứng xử, lời thoại của từng nhân vật trong tình huống.

- Đưa hệ thống câu hỏi để hướng dẫn HS thảo luận sau phần đóng vai để từ đó HS rút ra nội dung kiến thức bài học.

* Công việc của HS.

Bước 1: Suy nghĩ, nghiên cứu, thảo luận về nội dung tình huống.

Bước 2: Lựa chọn các nhân vật thể hiện “vai diễn”.

Bước 3: Chuẩn bị lời thoại của các nhân vật, phong cách diễn xuất (lời nói, cử chỉ, điệu bộ...), trang phục.

Bước 4: Thể hiện tình huống thông qua đóng vai.

Bước 5: HS cả lớp thảo luận, đề xuất ý kiến, rút ra nội dung kiến thức, những kĩ năng được thể hiện trong tình huống, ý nghĩa bài học.

Giai đoạn 3: Kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của HS.

Thực tế triển khai thực hiện vận dụng kết hợp hai phương pháp này trong dạy học bộ môn gặp rất nhiều khó khăn như: Không làm chủ được thời gian, đòi hỏi nhiều công sức trong thiết kế và tổ chức trên lớp, đòi hỏi sự hợp tác tích cực của HS,... Vì vậy, giáo viên không những phải nắm vững mục đích, yêu cầu, nội dung bài học mà còn phải nắm rõ đối tượng HS và điều kiện dạy học của nhà trường để “có thể thể hiện sức sáng tạo của mình từ khâu thiết kế cho đến lúc thực hiện nhằm mục đích cuối cùng là làm cho HS lĩnh hội kiến thức (hiểu biết và ứng dụng) một cách vững vàng, với thái độ tích cực, say mê”. Mặt khác, giáo viên cũng cần phải có quyết tâm cao, dành nhiều tâm huyết trong việc lựa chọn, sử dụng phương pháp tình huống kết hợp với phương pháp đóng vai trong dạy học. Chúng ta có thể chưa nhìn thấy ngay kết quả nhưng với quyết tâm cao chắc chắn sẽ dần dần gặt hái được thành công.

Bên cạnh nỗ lực của giáo viên thì thái độ, sự chuẩn bị của HS là yếu tố không thể thiếu để đảm bảo cho sự thành công của một tiết dạy. Là chủ thể của quá trình nhận thức, dưới sự chỉ đạo của giáo viên, HS là người thực hiện các hoạt động do giáo viên thiết kế và hướng dẫn để từng bước tiếp nhận các tri thức, thích ứng với các phương pháp dạy học mới. Giáo viên cần có sự theo dõi sát sao, quan tâm đúng lúc, giúp đỡ các em một cách kịp thời sẽ giúp các em xây dựng động cơ học tập tích cực, thay đổi cách tư duy, nắm bắt đúng yêu cầu của phương pháp, tránh tình trạng kéo dài thời gian, kéo dài kịch bản dẫn đến nội dung bài học không đạt yêu cầu.

Cuối cùng, cần có sự đổi mới mạnh mẽ trong khâu kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của HS. Kiểm tra, đánh giá không chỉ giúp giáo viên giám sát mục tiêu của quá trình dạy học mà còn là khâu cuối cùng của bất kì một quá trình dạy học nào nhằm xác định tính đúng đắn của việc thực hiện quá trình dạy học cũng như kết quả của quá trình ấy. Kết quả học tập cũng chính là nguồn động viên, khuyến khích HS say mê, tích cực hơn trong quá trình tự học, nhận thức các nội dung của bài học, của chương trình.

Từ trước đến nay, nội dung kiểm tra đánh giá bao gồm kiến thức, kĩ năng và thái độ của HS sau mỗi bài dạy học. Tuy nhiên, đối với việc sử dụng kết hợp phương pháp dạy học đóng vai và tình huống trong phần công dân với pháp luật cần tạo điều kiện để các em bộc lộ các năng lực như: Năng lực xử lí thông tin, năng lực giải quyết các tình huống, năng lực sáng tạo, khả năng nhận thức và vận dụng nội dung bài học với thực tiễn cuộc sống thông qua giải quyết các vấn đề, tình huống trong đời sống pháp luật. Vì vậy, đánh giá phải được tiến hành thường xuyên qua các buổi học, nội dung đánh giá cần nhấn mạnh vào năng lực HS và rèn luyện kĩ năng (như:

Diễn đạt, biểu đạt thái độ, trình bày ý kiến... của bản thân), khả năng vận dụng các kiến thức vào giải quyết các tình huống thực tế. Hình thức kiểm tra, đánh giá không chỉ qua bài viết mà còn thông qua tinh thần tự giác, trung thực tham gia các hoạt động học tập, thái độ đối với mọi người, đối với nghĩa vụ của bản thân, trong hành vi tuân thủ kỉ luật và pháp luật. Mặt khác, cần tạo điều kiện cho các em tự đánh giá và đánh giá lẫn nhau.

3. Kết luận

Vận dụng hai phương pháp nêu trên vừa là kĩ thuật vừa là một nghệ thuật, đòi hỏi những năng lực sư phạm nhất định. Việc nắm vững kĩ thuật, sử dụng thành thạo quy trình thực hiện các phương pháp một cách sáng tạo, linh hoạt và đặt trong mối quan hệ chặt chẽ với các phương pháp dạy học khác chính là điều kiện quyết định sự thành công của việc sử dụng kết hợp phương pháp tình huống với phương pháp đóng vai trong dạy học phần *Công dân với pháp luật*.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1]. Allan C.Ornstein (Loyola University of Chicago

St. John' s University. Thomas J. Lasley, II University of Dayton), (1997), *Các chiến lược để dạy học có hiệu quả*, Tài liệu tham khảo nội bộ.

[2]. Nguyễn Đăng Bằng (Chủ biên), (2001), *Góp phần dạy tốt, học tốt môn Giáo dục công dân ở trường trung học phổ thông*, NXB Giáo dục, Hà Nội.

[3]. Bộ Giáo dục và Đào tạo, (2008), *Sách giáo khoa Giáo dục công dân 12*, NXB Giáo dục, Hà Nội.

[4]. Bộ Giáo dục và Đào tạo, (2008), *Sách giáo viên Giáo dục công dân 12*, NXB Giáo dục, Hà Nội.

[5]. *Giáo dục học Đại cương*, (2003), *Tài liệu bồi dưỡng dùng cho các lớp giáo dục học đại học và nghiệp vụ sư phạm đại học*, Hà Nội.

[6]. Đặng Vũ Hoạt, (2002), *Giáo trình xêmina về Lý luận dạy học*, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội (Lưu hành nội bộ).

[7]. Trần Bá Hoành, (2007), *Đổi mới phương pháp dạy học, chương trình và sách giáo khoa*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.

[8]. Nguyễn Kỳ, *Biến quá trình dạy học thành quá trình tự học*, Tạp chí Nghiên cứu Giáo dục, số 3, năm 1996.

SOME EXPERIENCES IN USING A COMBINATION OF SITUATIONAL AND ROLE PLAYING METHODS IN TEACHING 12TH GRADE CITIZENSHIP

Nguyen Thi Ha

Ha Tinh University

Email: ha.nguyenthi.ct@htu.edu.vn

Abstract: *Situational and role playing methods are two active teaching methods which are always concerned and studied by educators. However, to date, the combined use of these two methods in teaching Civics in upper secondary school has not been researched and implemented popularly in the process of teaching and learning.*

The study of the combined use of these two methods in teaching Civil Education not only has a theoretical significance but also deep meaning in practice, contributing to the achievement of subject's objectives, meeting the needs of teaching methodology renovation today.

Keywords: *Experience; combination; situational method; role playing method; teaching; Civics subject; grade 12.*